

SADMIR KAROVIĆ*

Kaznena djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava – zajedničke karakteristike¹

Sažetak

U radu su analizirane zajedničke karakteristike kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, uvažavajući kaznenopravnu autonomnost navedenih kaznenih djela. Identifikacija i utvrđivanje zajedničkih karakteristika kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom omogućit će njihovu jednostavniju i lakšu diferencijaciju. Autor je prilikom analize zajedničkih karakteristika kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, uzeo u obzir kako teorijski sadržaj tako i rad odnosno praksu međunarodnog i nacionalnog pravosuđa koja u konkretnom postupanju prepoznaje zajedničke karakteristike analiziranih kaznenih djela.

Ključne riječi: ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, genocid, zločini protiv mira, međunarodno kazneno pravo, međunarodni zločini.

UVOD

U ovom radu predmet interesa su zajedničke karakteristike kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Određivanje i identifikacija zajedničkih karakteristika navedenih kaznenih djela ni u kojem slučaju ne osporava kaznenopravnu autonomnost tih kaznenih djela. Analiza zajedničkih karakteristika međunarodnih zločina ima za cilj ponajprije omogućiti bolje i jasnije shvaćanje i razumijevanje bitnih zajedničkih odrednica navedenih zločina, pa čak i u smislu njihove lakše i jednostavnije diferencijacije. Prije nego što se usmjerimo na zajedničke karakteristike promatranih kaznenih djela, raspraviti ćemo pojam međunarodnog kaznenog djela.

---

* Sadmir Karović, magistar prava, Državna agencija za istrage i zaštitu, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine.

¹ Članak s bosanskog jezika preveo i prilagodio hrvatskome jeziku mr. sc. Marijan Šuperina, viši predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH u Zagrebu. Rad je autoriziran.

1. POJAM MEĐUNARODNOG KAZNENOG DJELA

Općenito, pojam međunarodnog kaznenog djela može se odrediti na različite načine, s obzirom na različite pristupe prisutne u europskom kontinentalnom i anglosaksonskom pravu. U praksi međunarodnog pravosuđa kao i u teoriji međunarodnog kaznenog prava do izražaja dolazi anglosaksonski pristup prilikom određivanja općeg pojma kaznenog djela po kome se naglašavaju dva konstitutivna elementa: objektivni (*actus reus*)² i subjektivni (*mens rea*)³ element. Navedena dva konstitutivna elementa predstavljaju osnovu za kaznenopravnu komparativnu diferencijaciju međunarodnih kaznenih djela, uvažavajući njihovu autonomnost.

Dosadašnji rad dvaju *ad hoc* tribunala – Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY*) i Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području Ruande (*International Criminal Tribunal for Rwanda – ICTR*) i njihovo postupanje u konkretnim predmetima, u značajnoj su mjeri doprinijeli boljem razumijevanju konstitutivnih elemenata općeg pojma međunarodnog kaznenog djela. Također, u teoriji međunarodnog kaznenog prava prisutna je podjela međunarodnih zločina na *međunarodna kaznena djela u užem i širem smislu*. U ovom članku predmet interesa su međunarodni zločini odnosno međunarodna kaznena djela u užem smislu: *ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, genocid i zločini protiv mira (agresija)*. Međunarodna kaznena djela u širem smislu obuhvaćaju sva preostala kaznena djela s međunarodnim predznakom kao što su kaznena djela u svezi s nuklearnim tvarima, ilegalnom trgovinom droga i psihotropnih tvari, ilegalnom trgovinom ljudima, oružjem i druga kaznena djela s međunarodnim elementom gdje je izražena međunarodna zainteresiranost i univerzalna dimenzija u smislu učinkovite prevencije i kažnjavanja, ali u ovom radu ona neće biti predmet našeg interesa.

"Međunarodni zločini predstavljaju kršenja međunarodnih pravila koja povlače individualnu krivičnu odgovornost pojedinca (za razliku od odgovornosti država u čije ime pojedinci mogu da djeluju kao njihovi organi)" (Kaseze, 2005:26).

Profesor Vladimir Đ. Degan ističe u prvi plan definiciju sadržanu u članu 19. točki 2. Nacrta pravila Komisije za međunarodno pravo po kojoj međunarodni zločin čini: "...međunarodno protupravno djelo koje proizlazi iz povrede od strane neke države međunarodne obaveze koja je toliko bitna za zaštitu temeljnih interesa međunarodne zajednice da je njezina povreda priznata zločinom od te zajednice u njezinoj cjelini" (Degan, 2000:395).

U zakonodavstvu Bosne i Hercegovine međunarodna kaznena djela u užem smislu sistematizirana su u Krivičnom zakonu BiH⁴ po svojoj srodnosti u glavi XVII. Kaznena

---

² Objektivni elementi (*actus reus*) predstavljaju propisane radnje počinjenja određenog međunarodnog kaznenog djela.

³ Subjektivni element (*mens rea*) u međunarodnom kaznenom pravu označava krivnju. Tumačenje i shvaćanje subjektivnog elementa izaziva brojne dileme i kontroverze, te ponekad izaziva i dijametralno suprotne odgovore o istim kaznenopravnim pitanjima.

⁴ Krivični zakon Bosne i Hercegovine proglasio je Visoki predstavnik za BiH 24. siječnja 2003. godine Odlukom br. 101/03 i objavljen je u Službenom glasniku BiH br. 3/03 od 10. veljače 2003. godine. Ispravci KZ-a BiH su objavljeni u Službenom glasniku BiH br. 32/03 od 28. listopada 2003. godine. Navedeni tekst KZ-a BiH usvojila je i Parlamentarna skupština BiH, nakon čega je objavljen kao pro-

djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Zajedničke karakteristike navedenih kaznenih djela ponekad dovode do nepotrebnog poistovjećivanja navedenih kaznenih djela što je s kaznenopravnog gledišta pogrešno i izaziva brojne dileme i nesporazume prilikom shvaćanja i razumijevanja pravnih elemenata. Određivanje elemenata međunarodnih kaznenih djela u domaćem nacionalnom zakonodavstvu zasniva se na klasičnoj ili tradicionalnoj koncepciji objektivno-subjektivnog i materijalno-formalnog određivanja i shvaćanja pojma kaznenog djela što je karakteristično i za nacionalna kaznena zakonodavstva susjednih država Hrvatske, Srbije i Crne Gore.

2. OBJEKT ZAŠTITE

Pod pojmom objekta zaštite međunarodnog kaznenog djela podrazumijeva se "... određeno dobro ili interes koje se kaznenopravnim normama želi zaštititi ..." (Simović, 2007:76). Iz samog zajedničkog naziva evidentno je da je objekt zaštite navedenih kaznenih djela čovječnost i druge vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom, koja nastaju kršenjem propisa sadržanih u međunarodnim pravnim aktima⁵ odnosno međunarodnim ugovorima, međunarodnim konvencijama i rezolucijama iz područja međunarodnog prava. Upravo u navedenim pravnim izvorima prepoznamo da pojam čovječnosti obuhvaća dobra i najznačajnije opće civilizacijske vrijednosti čovjeka kao što su pravo na život (egzistenciju, postojanje), zdravlje, imovinu, elementarna ljudska prava i slobode, psihofizički i biološki integritet ličnosti u najširem smislu. Pod međunarodnim pravom treba shvatiti poštovanje pravila o odnosima među državama, kao ravnopravnim članicama međunarodne zajednice, o rješavanju sporova i sukoba interesa miroljubivim sredstvima u cilju izbjegavanja rata i očuvanja mira i sigurnosti čovječanstva (Đurđić, 2003:54).

Kada je u pitanju objekt napada, potrebno je posebno upozoriti na kazneno djelo genocida, s obzirom na postojanje *genocidne namjere* kao specifičnog obilježja kod ovog kaznenog djela, koja je usmjerena na potpuno ili djelomično uništenje određene nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine kao takve.⁶

čišćeni tekst KZ-a BiH u Službenom glasniku BiH br. 37/03 od 22. studenoga 2003. godine. KZ BiH stupio je na snagu 1. ožujka 2003. godine.

⁵ Međunarodnopravni akti mogu biti univerzalne prirode kao što su akti donijeti pod okriljem Ujedinjenih naroda kao i akti regionalnog karaktera koji su nastali u okviru regionalnih organizacija kao što je Vijeće Europe ili ugovori koji su zaključeni između dvije ili više država koje su zainteresirane za neko dobro ili interes. Bez obzira na činjenicu da je *međunarodno kazneno pravo* relativno mlada grana prava, u okviru navedenih organizacija je donesen niz veoma važnih međunarodnih ugovora univerzalnog i regionalnog karaktera. S druge strane zabrinjava činjenica da i pored postojećih međunarodnopravnih propisa, dolazi do brojnih ratova, eskalacije nasilja u svijetu (Kambodža, Sijera Leone, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Ruanda...), ne ulazeći u njihov karakter, prirodu i opseg; s činjenjem teških kršenja propisa koji se odnose na međunarodnopravnu zaštitu čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

⁶ Zločin genocida je na identičan način propisan u kaznenom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (čl. 171. Krivičnog zakona BiH) kao i u državama iz neposrednog susjedstva: Hrvatske (čl. 156. Kaznenog zakona, NN 110/97.), Srbije (čl. 370. Krivičnog zakonika, Službeni glasnik RS 85/05) i Crne Gore (čl. 426. Krivičnog zakona, Službeni list RCG 70/03). U kaznenim zakonodavstvima navedenih država preuzet je *konvencijski koncept genocida*.

U kontekstu navedenog shvaćanja pojma međunarodnog prava postoje određeni prigovori i kritike koji se odnose na (ne)ravnoopravnost država članica i koji ukazuju na tendenciju preferiranja većeg prava za moćnije, utjecajnije i ekonomski razvijenije države. Čovječnost i vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom prelaze nacionalne okvire i kao takve ih je potrebno kaznenopravno zaštititi u široj naddržavnoj (međunarodnoj) razini što ujedno predstavlja zajednički interes država odnosno međunarodne zajednice u kontekstu mirnog rješavanja sporova i sukoba interesa, te očuvanja opće sigurnosti. Dakle, postoji univerzalan interes na planu suzbijanja kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, koji se postavlja kao imperativ, uzimajući u obzir posebno stravične i dugoročne posljedice za ljudski rod.

3. ORGANIZIRANOST U POČINJENJU MEĐUNARODNIH KAZNENIH DJELA

Jedna od zajedničkih specifičnosti međunarodnih zločina u užem smislu je ta da se oni u pravilu čine *organizirano*, pod pokroviteljstvom određene politike, operacionalizirane u formi određenog plana, iza koje najčešće neposredno ili posredno stoji država koja ostvaruje zacrtane ili postavljene ciljeve. Element organiziranosti podrazumijeva sudjelovanje većeg broja osoba koja su organizirane⁷ (država, grupe, organizacije, vojne i paravojne formacije...) u realizaciji planiranih aktivnosti. Pored otkrivanja i kaznenog progona počinitelja kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom koji neposredno čine zločin, organiziranost podrazumijeva i utvrđivanje individualne kaznene odgovornosti idejnih tvoraca, organizatora i naredbodavaca, odbacujući kolektivnu odgovornost koja je evolucijom kaznenopravne misli nadvladana⁸. Također, odgovornost države nije kaznene prirode. Dokazivanje odgovornosti države (činjenje, nečinjenje, nesprječavanje zločina) kao subjekta u međunarodnom pravu je po svojoj prirodi izuzetno kompleksno, složeno odnosno zahtjevno i bitno se razlikuje u odnosu na postupak utvrđivanja individualne kaznene odgovornosti. Uvažavajući prirodu, opseg, način i sredstva počinjenja kao i druge specifičnosti navedenih kaznenih djela, evidentno je da je element organiziranosti prilikom pripremanja, planiranja i počinjenja uglavnom prisutan u svim stadijima.

U tom kontekstu značajno je upozoriti na institut *zapovjedne odgovornosti* kao oblika individualne kaznene odgovornosti koji podrazumijeva odgovornost zapovjednika i drugih nadređenih osoba u sustavu rukovođenja i zapovijedanja, s obzirom na to da se navedena kaznena djela najčešće čine po zapovijedi pretpostavljenih. "Naredbodavac je lice koje je po svom vojnom, službenom ili drugom položaju u mogućnosti da drugom naredi da izvrši određenu zabranjenu radnju kao npr. vojni starješina, državni funkcioner,

---

⁷ Organiziranost je karakteristična ne samo za konkretno počinjenje zločina već i za raspodjelu poslova i zadataka općenito, materijalno-tehničku podršku, koordinaciju, usmjeravanje, vođenje planiranih aktivnosti, razmjenu informacija i podataka i cjelokupan proces od ideje (zamisli) do realizacije u praktičnome smislu.

⁸ Moderno kazneno pravo *ne prihvata ideju kolektivne odgovornosti*, odnosno nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina, kojoj netko pripada, nije odgovorna za djela koje on počini kao pojedinac ili pripadnik jedne od nabrojanih skupina.

vladin službenik i dr." (Lazarević, 1999:301-303). Prema profesoru Ž. Horvatiću zapovijedanje predstavlja usmeno, pismeno ili znakovima izdan zahtjev ili nalog podređenom, utemeljen na zakonu ili službenim propisima, kojim se jasno prikazuje ponašanje koje se zahtijeva od podređenog (Horvatić, 2002:662).

Međutim, bitno je naglasiti da pojedina kaznena djela iz kataloga međunarodnih zločina u užem smislu nemaju element organiziranosti, ali su takve situacije uglavnom izolirane, npr. počinjenje zločina kao odmazda na već učinjeni zločin. Element organiziranosti podrazumijeva postojanje određenog plana ili politike što u kaznenopostupovnom smislu može biti značajno prilikom dokazivanja namjere kod počinitelja u smislu lakšeg i jednostavnijeg utvrđivanja postojanja namjere, iako postojanje određenog plana ili politike nije nužan pravni element. Kada je u pitanju zločin genocida, postojanje genocidnog plana je od krucijalne važnosti prilikom utvrđivanja postojanja genocidne namjere kod počinitelja zločina, s obzirom na visoko postavljene standarde dokazivanja⁹ u praksi međunarodnog pravosuđa. Genocidni plan nedvosmisleno ukazuje na postojanje organiziranosti u počinjenju zločina i predstavlja dokaz namjere ali se ne može smatrati elementom genocida, uvažavajući konvencijski koncept genocida.¹⁰ Također, kod zločina protiv čovječnosti zahtijeva se "postojanje rasprostranjenog ili sistematskog napada" (Ivanišević i dr., 2008:84) usmjerenog protiv civilnog stanovništva kao općeg uvjeta, što po svojoj prirodi upućuje na sudjelovanje više osoba, odnosno na element organiziranosti prilikom počinjenja zločina. Dakle, zločini protiv čovječnosti nisu izolirani ili sporadični događaji već su dio sustavnog zločinačkog postupanja.

U prilog činjenici da je element organiziranosti zajednička karakteristika kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom možemo navesti i praksu međunarodnog pravosuđa, odnosno rad Haškog tribunala, u kontekstu utvrđivanja individualne kaznene odgovornosti za počinjene zločine, koja potvrđuje postojanje organiziranosti u počinjenju međunarodnih zločina.¹¹ U počinjenom genocidu u Srebrenici, u srpnju 1995. godine, ubijeno je više od 7 000 članova zaštićene skupine "bosanskih muslimana", a preostali dio članova zaštićene skupine (žene, djeca) je odvezen s tog područja, čime je srebrenička enklava bila etnički očišćena od Bošnjaka.¹²

---

⁹ Prilikom utvrđivanja postojanja genocida u praksi međunarodnog pravosuđa postavljeni su izuzetno visoki standardi dokazivanja, što u određenim situacijama onemogućava da se zločin nazove pravim imenom – *genocid*. Kompleksnost dokazivanja genocidne namjere kod počinjenja posebno dolazi do izražaja kada ne postoje neposredni ili direktni dokazi (planovi aktivnosti, instrukcije, naredbe, direktive, zapisnici ...). U tom slučaju se pristupa indirektnom ili posrednom dokazivanju genocidne namjere kod počinitelja.

¹⁰ Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine propisuje objektivne elemente zločina i subjektivni element (genocidnu namjeru) kao specifično i jedinstveno obilježje zločina genocida u odnosu na ostala kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Postoje brojne kritike kako spomenuta Konvencija nije obuhvatila sve moguće modalitete počinjenja zločina kao i da ista nije propisala kaznenopravnu zaštitu za sve ljudske skupine jer je izostavljena, tj. nije propisana kaznenopravna zaštita za kulturne, ekonomske, političke, spolne i druge ljudske skupine koje mogu biti objektom napada.

¹¹ Detaljnije vidjeti na internetu (www.icty.org).

¹² Presuda Žalbenog vijeća u predmetu Krstić, IT-98-33-A, 19. 4. 2004.

4. NAMJERA – OBLIK KRIVNJE

Kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, mogu se počinuti samo s namjerom kao težim oblikom krivnje, te ona spadaju u katalog namjernih kaznenih djela. "Pod umišljajem (ili namerom: *dolus*) podrazumeva se htenje da se dovede do određene posledice" (Kaseze, 2005:188). Prilikom dokazivanja zločina genocida zahtijeva se postojanje čak i specijalne ili posebne (izravne) namjere *dolus specialis* kod počinitelja zločina koji je usmjeren na "potpuno ili djelomično uništenje nacionalne, etničke, vjerske ili rasne skupine kao takve"¹³. U praksi međunarodnog pravosuđa, koje prihvaća i zastupa šire ili ekstenzivno tumačenje genocidne namjere kod kaznenog djela genocida, čak se zahtijeva postojanje namjere u osnovi djela kao i postojanje namjere za postizanje nekog posebnog ili krajnjeg cilja, a to je potpuno ili djelomično uništenje konvencijski propisane zaštićene ljudske skupine. Materijalna pravila koja se odnose na subjektivne elemente koja su sadržana u međunarodnim ugovorima predstavljaju polaznu osnovu prilikom određivanja različitih kategorija subjektivnih elemenata navedenih kaznenih djela. Odličan primjer je **Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine** (Bisić, 1997:42-45) koja sadrži materijalna pravila koja se odnose na subjektivni element zločina¹⁴ koja su od presudnog značaja kada je u pitanju diferencijacija zločina genocida u odnosu na ostale međunarodne zločine koji su predmet interesa u ovom radu. Međutim, diferencijacija raznih oblika subjektivnih elemenata kod navedenih kaznenih djela je izuzetno složena, pogotovo ako se uzmu u obzir jezične razlike, razlike u terminologiji u različitim pravnim sustavima (npr. razlika subjektivnog elementa između pojedinih oblika zločina protiv čovječnosti i zločina genocida).

Tumačenje namjere kao oblika krivnje na nacionalnim razinama od strane sudova zasniva se na općim načelima kaznenog prava koja su karakteristična za pravni sustav kojem pripada. Uvažavajući navedene poteškoće, nije rijetka situacija da se međunarodni zločini (nepotrebno) poistovjećuju jer kaznenopravna linija diferencijacije navedenih kaznenih djela kako u objektivnom¹⁵ tako i u subjektivnom smislu ponekad nije sasvim

---

¹³ Potpuno ili djelomično uništenje zaštićene skupine uvjetovano je postojanjem genocidne namjere kod počinitelja zločina, pored poduzimanja bar jedne od pet taksativno propisanih radnji počinjenja. U sudskoj praksi evidentni su problemi kada je u pitanju *kvantitativna komponenta zločina* prilikom dokazivanja djelomičnog uništenja, s obzirom na to da Konvencija o genocidu ne sadrži kvantitativne pokazatelje i mjerila za utvrđivanje djelomičnog uništenja zaštićene skupine. U praksi međunarodnog pravosuđa zahtijeva se da to bude "*značajan dio*" zaštićene skupine ali i ovako određena kvantitativna komponenta izaziva različita tumačenja i interpretacije.

¹⁴ Članak II. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida: U ovoj Konvenciji genocid znači bilo koje od sljedećih djela, učinjeno s namjerom da se potpuno ili djelomično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina:

- a) ubojstvo članova skupine;
- b) nanošenje teške tjelesne ili psihičke povrede članovima skupine;
- c) namjerno podvrgavanje skupine takvim uvjetima života koji bi trebali dovesti do njenog potpunog ili djelomičnog uništenja;
- d) nametanje takvih mjera kojima se želi spriječiti rađanje u okviru skupine;
- e) prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu.

¹⁵ Radnja počinjenja kao objektivni element zločina (npr. ubijanje) podudara se kod genocida i zločina protiv čovječnosti, tako da *subjektivna komponenta ovih zločina ukazuje na njihovu diferencijaciju*.

uočljiva. Sukladno s prije navedenim, namjera je jedini oblik krivnje potreban za kaznenu odgovornost počinitelja kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. U teoriji su prisutne brojne kritike kad je u pitanju indirektna/posredna zapovjedna odgovornost kao oblik individualne kaznene odgovornosti, s obzirom na to da određeni broj kritičara ističe da je moguće biti kazneno odgovoran po osnovi zapovjedne odgovornosti i s manjom razinom *mens rea* kod počinitelja.¹⁶

5. VREMENSKO NEZASTARIJEVANJE KAZNENOG PROGONA I KAŽNJAVANJA

Jedan od najznačajnijih međunarodnih ugovora o zastari je **Konvencija Ujedinjenih naroda o nezastarijevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječanstva iz 1968. godine**¹⁷ (pored **Europske konvencije o nezastarijevanju zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina** iz 1974. godine). Iz samog naziva Konvencije vidljivo je kako se za navedena kaznena djela ne primjenjuje kaznenopravni institut (apsolutne) zastare u kontekstu kaznenog progona i kažnjavanja (izvršenja kazne). Prema članu IV. Konvencije o nezastarijevanju ratnih zločina protiv čovječnosti (New York, 26. studenoga 1968. godine), Bosna i Hercegovina je, kao država članica ove Konvencije, obvezana da osigura u svojem nacionalnom pravu zakonske i druge odredbe koje neće dozvoliti zastarijevanje progona i kažnjavanje ratnih zločina.

Navedena Konvencija upućuje na odlučnost međunarodne zajednice u borbi protiv međunarodnih zločina, planetarnu zainteresiranost i odgovor kulturi nekažnjavanja.

Bosna i Hercegovina,¹⁸ kao i zemlje iz neposrednog susjedstva – Hrvatska i Srbija, potpisale su i ratificirale navedenu Konvenciju što neposredno znači da kazneni progon i kažnjavanje za spomenuta kaznena djela ne podliježu zastari, čime je uklonjen procesni limitirajući čimbenik – vrijeme. U pitanju su međunarodna kaznena djela odnosno zločini koji su toliko gnjusni, čiji razmjeri ili težina prelaze granice koje se mogu tolerirati, tako da njihovi počinitelji moraju biti kažnjeni bez obzira na protok vremena od trenutka počinjenja zločina do trenutka njihova uhićenja te osuđivanja na pravedne kaznenopravne

---

¹⁶ Navedene kritike su posebno izražene u susjednoj Srbiji, npr. Zoran Stojanović.

¹⁷ Članak I. Konvencija Ujedinjenih naroda o nezastarijevanju ratnih zločina i zločina protiv čovječanstva: Ne postoji vremensko zastarijevanje u pogledu sljedećih zločina bez obzira na datum kada su počinjeni:

(a) ratni zločin prema definiciji u Povelji Međunarodnog vojnog suda, Nürnberg, od 8. kolovoza 1945., potvrđenoj u rezolucijama 3 (I) od 13. veljače 1946. i 95 (I) od 11. prosinca 1946., koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda, a osobito "teški prijestupi" nabrojani u Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1959. o zaštiti žrtava rata;

(b) zločini protiv čovječanstva bilo da su počinjeni u doba rata ili u doba mira prema definiciji u Povelji Međunarodnog vojnog suda, Nürnberg, od 8. kolovoza 1945., i kao što je potvrđeno rezolucijama 3 (I) od 13. veljače 1946. i 95 (I) od 11. prosinca 1946., koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda, protjerivanje putem oružanog napada ili okupacije i nehumana djela koja proistječu iz politike apartheida, kao i zločin genocida prema definiciji danoj u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, čak i kad takva djela ne predstavljaju povredu domaćeg zakona zemlje u kojoj su počinjena.

¹⁸ U članu 19. KZ-a BiH propisano je kako kazneni progon i izvršenje kazne ne zastarijeva za kaznena djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.

sankcije (kazne) što je opravdano i svrsishodno i s preventivnog gledišta (generalna prevencija). Pored navedene Konvencije, zastaru kao postupovnu smetnju za kaznena djela genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, isključuje i Statut Međunarodnog kaznenog suda¹⁹.

Međutim, negativna karakteristika u pogledu nezastarijevanja navedenih kaznenih djela očituje se u činjenici da konvencije obavezuju samo države stranke što dovodi u pitanje univerzalnost u primjeni, iako je razvojem suvremenog međunarodnog kaznenog prava sve više izražena tendencija nepostojanja rokova zastare općenito, odnosno barem za ove najteže međunarodne zločine. S druge strane, vrijeme kao čimbenik je od izuzetnog značaja u procesu dokazivanja s motrišta osiguranja materijalnih i personalnih dokaza (neposredni ili posredni) koji su najčešće zbog protoka vremena uništeni, zatim radi smrti ključnih svjedoka (očevidaca), žrtava pa i samih počinitelja ili je njihovo zdravstveno stanje ozbiljno narušeno te zbog zaboravljanja kao realne mogućnosti. U tom slučaju indirektno ili posredno dokazivanje, zbog naprijed navedenih okolnosti, prije svega zbog nedostatka direktnih/neposrednih dokaza, može dovesti u pitanje kažnjavanje osumnjičenih osoba za počinjenje najstravičnijih i najsurovijih međunarodnih zločina. Evidentna je činjenica da je istraživanje, otkrivanje i procesuiranje osoba osumnjičenih radi počinjenja nekih od djela iz kataloga kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom od strane međunarodnog i domaćeg pravosuđa dugotrajan pravni proces po svojoj prirodi, opsegu i drugim relevantnim okolnostima. Ukoliko se tome doda ograničenost kadrovskim potencijalom i materijalno-tehničkim resursima, pravosudnog i policijskog sustava, za procesuiranje navedenih kaznenih djela, onda dolazimo do zaključka da je vrijeme zaista limitirajući čimbenik, bez obzira na nezastarijevanje kaznenog progona i kažnjavanja.

6. PRIMJENA UNIVERZALNOG NAČELA PROSTORNOG VAŽENJA KAZNENOG ZAKONODAVSTVA

Kazneni progon i kažnjavanje za kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom ostvaruje se po osnovi univerzalnog, kozmopolitskog načela ili načela svjetskog prava glede prostornog važenja kaznenog zakonodavstva. Bit navedenog načela prostornog važenja kaznenog zakonodavstva zasniva se na međusobnoj solidarnosti i univerzalnoj potrebi sprječavanja najtežih kaznenih djela usmjerenih protiv općecivilizacijskih vrijednosti i dobara od krucijalnog značaja i interesa za međunarodnu zajednicu. Dakle, ovo načelo se ne odnosi samo na međunarodne zločine u užem smislu, tj. kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, već i

---

¹⁹ U členu 4. Statuta Međunarodnog kaznenog suda navodi se da kazneni progon za djela iz nadležnosti Suda ne zastarijeva. Na osnovi člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 61. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 30. rujna 2009. godine, i na 37. sjednici Doma naroda, održanoj 19. listopada 2009. godine, usvojila je Zakon o primjeni Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda i suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom.

na međunarodne zločine u širem smislu²⁰. Univerzalno načelo podrazumijeva proširenje primjene vlastitog/nacionalnog kaznenog zakonodavstva.

7. KAZNENA POLITIKA – KAŽNJAVANJE

Uvažavajući prirodu, karakter, opseg, posljedice i druge specifičnosti kaznenih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, za ova kaznena djela su propisane najstrože kaznene sankcije – kazne. Sasvim je realno da se za navedena kaznena djela propišu najstrože kazne jer je u pitanju kaznenopravna zaštita najvažnijih dobara i vrijednosti od velikog značenja za međunarodnu zajednicu. U ovom slučaju zadovoljeno je načelo razmjernosti između težine počinjenog kaznenog djela i propisane kaznenopravne sankcije. Konceptija kažnjavanja u svojoj osnovi se sastoji u kombinaciji primjene apsolutne i relativne teorije kažnjavanja počinitelja zasnovane na načelima retribucije, specijalne (individualne)²¹ i generalne (opće) prevencije²². "Dosadašnja praksa Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju upućuje na zaključak da su se sudska veća prilikom izricanja kazne u pojedinim slučajevima rukovodila principom retribucije i prevencije (predmetu Delalić i drugi, Furundžija i Todorović), u drugim su smatrala da su glavne smernice za izricanje kazne prekor i žigosanje optuženih (predmeti Erdemović i Blaškić), dok je bilo odluka u kojima je kao jedna od svrha kažnjavanja istaknuta i rehabilitacija optuženog (predmet Furundžija)." (Ilić i dr., 2008:223).

Jedna od deprimirajućih okolnosti je primjena instituta *sporazuma o priznanju krivnje* za kojeg mnogi kritičari ističu da nema svoju opravdanost i svrhovitost, navodeći kao argument da počinitelji najtežih kaznenih djela pribjegavaju priznanju krivnje radi odmjerenosti niže, odnosno manje mjere kazne, odnosno radi blažeg kažnjavanja. Uvažavajući ove kritičke osvrte, svrha kažnjavanja nije razmjerna težini počinjenog međunarodnog zločina, a s druge strane nije opravdana ni s motrišta prevencije, sprječavanja počinjenja kaznenih djela u budućem razdoblju. Sukladno s navedenim, sporazum o priznanju krivnje je potrebno primjenjivati samo u izuzetnim (opravdanim) situacijama i okolnostima uzimajući u obzir posebno ciljeve kaznene politike u kontekstu ostvarivanja same svrhe kažnjavanja počinitelja najtežih međunarodnih zločina.

8. ZAKLJUČAK

Temeljem učinjene analize i njene elaboracije vidljivo je kako kaznena djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, koja su u kaznenopravnom smislu autonomne vrste zločina, imaju određene zajedničke karakteristike. U ovom radu su naznačene, odnosno identificirane zajedničke osobine koje su prepoznatljive za nave-

---

²⁰ Primjena navedenog načela prostornog važenja kaznenog zakonodavstva posebno dolazi do izražaja kada je u pitanju organizirani kriminal kao fenomen suvremenog doba karakterističan za zemlje u tranziciji, koji ne prepoznaje državne granice.

²¹ Prema teorijama specijalne prevencije, svrha kazne je odvraćanje počinitelja od počinjenja kaznenih djela u budućem razdoblju.

²² Prema teorijama generalne prevencije, svrha kazne je utjecaj na javnost općenito u cilju sprječavanja mogućih počinjenja kaznenih djela.

dena kaznena djela. Upravo zbog njihove srodnosti u praksi se događa da se ova kaznena djela međusobno poistovjećuju izazivajući brojne polemike, kontroverze i dileme, što je s motrišta znanosti kaznenog prava pogrešno. Polazeći od postojećih (važećih) propisa koji tretiraju ovu problematiku i uvažavajući praksu međunarodnog i nacionalnog/domaćeg pravosuđa, koja je komplementarna, omogućena je lakša i jednostavnija diferencijacija navedenih kaznenih djela, potvrđujući neosporne zajedničke osobine. Analiza navedenih kaznenih djela s naglaskom na zajedničke karakteristike ukazuje i na bitnu odrednicu navedenih zločina – iznimnu i bitnu zainteresiranost i pozornost međunarodne zajednice na planu učinkovitog sprječavanja i kažnjavanja ovih zločina, koji prelaze nacionalne okvire.

LITERATURA

1. Bisić, M. (1997). *Ratni zločin i genocid. Zbirka pravnih dokumenata sa sudskom praksom*. Sarajevo: Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo.
2. Degan, V. Đ. (2000). *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
3. Đurđić, V., Jovašević, D. (2003). *Međunarodno kazneno pravo*. Beograd: Dosije.
4. Horvatić, Ž. i dr. (2002). *Rječnik kaznenog prava*. Zagreb: Masmedia.
5. Ivanišević, B., Ilić, G., Višnjić, T., Janjić, V. (2008). *Vodič kroz Haški tribunal: propisi i praksa*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji.
6. Kaseze, A. (2005). *Međunarodno kazneno pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
7. Lazarević, Lj. (1999). *Krivični zakon SRJ sa kraćim komentarom*. Beograd: Savremena administracija.
8. Munivrana, M. (2006). *Univerzalna jurisdikcija*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13(1), 189.-235.
9. Simović, M., Blagojević, M. (2007). *Međunarodno kazneno pravo*. Banja Luka: Sofokles.

Summary _____

Sadmir Karović

Crimes Against Humanity and International Law – Common Features

In this paper, accented the common characteristics of crimes against humanity and values protected by international law, respecting the autonomy of the criminal offenses listed. Identification and determination of the common features will enable simpler and easier to differentiate the crimes that are the subject of interest in this work. The author is a common feature in the analysis took into account both theoretical aspects as well as work and practice of international and national justice, which in the present treatment recognizes these characteristics.

Key words: war crimes, crimes against humanity, genocide, crimes against peace, international criminal law, international crimes.